

28.12.2009

Dnro 3807/4/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

POTILAAN SILMÄSAIRAUDEN HOITO JA PUUTTEELLISET POTILASASIAKIRJAMERKINNÄT

1 KANTELU

Potilas arvosteli 17.11.2008 päivätyssä kirjeessään Oulun yliopistollisen sairaalan - - - silmätautien yksiköiden toimintaa. - - -

- - -

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (jälj. potilaslaki, 785/1992) 3 §:n mukaan potilaalla on oikeus hänen terveydentilansa edellyttämään laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Potilaslain 6 §:n 1 momentin mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietyistä hoidosta tai hoitotoimenpiteistä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Potilaslain 12 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee merkitä potilasasiakirjoihin potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset tiedot. Potilasasiakirjojen laatimisesta ja säilyttämisestä säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen asetuksen (jälj. potilasasiakirja-asetus 99/2001) 7 §:n mukaan potilasasiakirjoihin tuli merkitä potilaan hyvän hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset sekä laajuudeltaan riittävät tiedot. Asetuksen 12 §:n mukaan potilaalle suoritetusta leikkauksesta ja muusta toimenpiteestä tulee laatia leikkaus- tai toimenpidekertomus, joka sisältää riittävän yksityiskohtaisen kuvauksen toimenpiteen

suorittamisesta ja sen aikana tehdyistä havainnoista. Samat säännökset sisältyvät myös voimassa olevaan asetukseen (298/2009).

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (jälj. ammattihenkilölaki, 559/1994) 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koitua hyöty ja sen mahdolliset haitat. Terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään.

Ammattihenkilölain 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärityksestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 10 §:n 2 momentin mukaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tulee alueellaan huolehtia erikoissairaanhoitopalvelujen yhteensovittamisesta ja yhteistyössä terveyskeskusten kanssa suunnitella ja kehittää erikoissairaanhoitoa siten, että kansanterveystyö ja erikoissairaanhoito muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden.

- - -

3.4 Silmäsairauden hoito

3.4.1 Tapahtumat

Saadun selvityksen mukaan Oulun terveyskeskuksen vs. terveyskeskuslääkäri A totesi 20.3.2007 potilaan oikean silmän yläluomessa olleen ärtymättömän luomirakkulan, jonka potilas halusi poistettavaksi. A:n tarkoitus oli ensin etsiä terveyskeskuksesta lääkäri, joka leikkaisi näpyn hoidon porrastusta koskevan alueellisen työnjakosopimuksen mukaisesti. Koska A ei kuitenkaan löytänyt tällaista lääkäriä, hän laati 11.4.2007 lähetteen Oulun yliopistollisen sairaalan silmätautien poliklinikalle luomirakkulan poistoa varten. Silmätautien klinikan erikoislääkäri B käsitteli 13.4.2007 lähetteen ja palautti sen työnjakosopimuksen mukaisesti.

Tämän jälkeen A avasi luomirakkulan 16.5.2007. Leikkauskertomuksen mukaan silmäluomi puudutettiin lidokaiinipuudutteen ja adrenaliinin seoksella. Yläluomen käännön jälkeen nähtiin kookas kyhmy, johon tehtiin pystyviilto. Paljastui iso koteloitunut kudosuutos, josta tyhjeni rasvamassaa. Kotelo kauhottiin tyhjäksi ja silmään laitettiin kloramfenikolivoidetta. Silmää painettiin kymmenkunta minuuttia. Potilasasiakirjoihin 28.5.2007 tehdyn merkinnän mukaan yläluomi oli parantunut hyvin.

Saadusta selvityksestä ilmenee, että ensimmäisen luomirakkulan onnistuneen avauksen jälkeen potilaan oikeaan yläluomeen oli kehittymässä 15.8.2008 toinen luomirakkula. Potilas kävi silmätautien erikoislääkärin yksityisvastaanotolla 29.9.2008. Silmätautien erikoislääkäri laati lähetteen Oulun yliopistolliseen sairaalaan, josta lähete palautettiin hoidon porrastusta koskevan alueellisen työnjakosopimuksen mukaisesti. Terveyskeskuslääkäri C avasi luomirakkulan 24.10.2008. Rakkula painoi yläluomea niin, että se peitti osan mustuaista. Potilasasiakirjamerkinnoistä ilmenee, että luomirakkula ei ollut parantunut 24.11.2008.

Potilas kävi terveyskeskuslääkäri D:n vastaanotolla 24.11.2008, jolloin tämä laati samana päivänä lähetteen Oulun yliopistollisen sairaalan silmätautien poliklinikkaan. Silmätautien erikoislääkäri E palautti lähetteen 10.12.2008, koska uusiutunut luomirakkula hoidettiin samalla tavalla kuin alkuperäinenkin. Potilaan soitettua E:lle hänet kuitenkin asetettiin 15.12.2008 silmätautien klinikan kiireettömään leikkausjonoon.

3.4.2

Lääketieteelliset asiantuntijalausunnot

Valviran silmätautien alan pysyvä asiantuntija toteaa, että luomirakkulan ensisijaisena hoitona on seuranta ilman leikkausta. Kirurginen hoito on perusteltua, jos rakkula on kookas tai se häiritsee muuten silmän ja silmäluomen toimintaa. Hän katsoo vs. terveyskeskuslääkäri A:n poistaneen luomirakkulan asianmukaisesti 16.5.2007.

Pysyvän asiantuntijan käsityksen mukaan lääkäri C:n tekemä potilasasiakirjamerkintä luomirakkulan poistosta 24.10.2008 on liian suppea sen arvioimiseksi, oliko tämä rakkulan avaus riittävän laaja tai oliko toimenpide muuten asianmukaisesti tehty. Valvira yhtyy asiantuntijansa käsitykseen siitä, että yhdellä lauseella kuvattu toimenpidetekortomus ei täytä potilasasiakirja-asetuksen vaatimuksia.

Kun potilaan luomirakkula ei parantunut toisen leikkauksen jälkeen, asianmukaista oli ohjata sen hoito erikoissairaanhoidon Oulun yliopistollisen sairaalan silmätautien yksikköön. Pysyvä asiantuntija katsoo, että lähetteen palauttaminen perusterveydenhuoltoon kahdella aikaisemmalla kerralla oli asianmukaista, koska Oulun terveyskeskusta oli asianmukaisesti opastettu luomirakkulan poistotoimenpiteen tekemisessä ja terveyskeskuslääkäreille oli nimetty konsultoiva lääkäri Oulun yliopistollisen sairaalan silmätautien yksikössä.

Kolmannen lähetteen palauttamisen yhteydessä lähetteen tehty merkintä siitä, että uusiutuneen luomirakkulan hoito ei eroa ensimmäistä kertaa ilmaantuneen rakkulan hoidosta, ei kuitenkaan pysyvän asiantuntijan mukaan pidä täysin paikkansa. Tässä yhteydessä silmätautien yksikön olisi tullut opastaa terveyskeskuslääkäriä ottamaan huomioon luomen pahanlaatuisen kasvaimen mahdollisuus ja kehottaa ottamaan näytepala rakkulasta sen poiston yhteydessä tai vaihtoehtoisesti hyväksyä lähete ja ottaa potilas erikoissairaanhoidon.

Valvira yhtyy asiantuntijansa käsitykseen siitä, että potilaan luomirakkulan hoito Oulun terveyskeskuksessa oli muilta osin asianmukaista paitsi, että 24.10.2008 tehdystä toisesta leikkauksesta tehty potilasasiakirjamerkintä on niin puutteellinen, ettei sen perusteella ole mahdollista arvioida, toteutuiko leikkaustoimenpide asianmukaisesti.

Pysyvä asiantuntija pitää Oulun yliopistollisen sairaalan osoittamaa vastuuta perusterveydenhuollolle luomirakkulan hoidosta lääketieteellisesti mahdollisena menettelynä ja sairaalan terveyskeskuksille valmistamaa opetusvideota muuten asianmukaisena paitsi, että siihen tulee lisätä ohje näytepalan ottamisesta uusiutuvista tai muuten poikkeavista luomirakkuloista pahanlaatuisen kasvaimen poissulkemiseksi. Valvira yhtyy asiantuntijansa käsitykseen.

3.4.3

Kannanotto

3.4.3.1

Terveyskeskuslääkäri C:n menettely

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen potilasasiakirja-asetuksen 12 §:n mukaan potilaalle suoritusta leikkauksesta ja muusta toimenpiteestä tuli laatia leikkaus- tai toimenpidekertomus, joka sisälsi riittävän yksityiskohtaisen kuvauksen toimenpiteen suorittamisesta ja sen aikana tehdyistä havainnoista.

Terveyskeskuslääkäri C:n tekemä potilasasiakirjamerkintä hänen 24.10.2008 suorittamastaan luomirakkulan poistotoimenpiteestä on neljän sanan mittainen: "Puudutuksessa poistetaan chalazionin ongelmitta." Lääketieteellisten asiantuntijalausuntojen mukaan merkintä on liian suppea sen arvioimiseksi, onko rakkulan avaus ollut riittävän laaja tai oliko toimenpide muutoin tehty asianmukaisesti.

Potilasasiakirjojen tehtävänä on palvella potilaan neuvonnan ja hoidon suunnittelua, toteutusta ja seuranta. Potilasasiakirjoilla pyritään parantamaan hoidon jatkuvuutta ja tiedonvälitystä potilaan terveydentilasta ja hoidosta sekä potilaan myöhemmässä hoidossa kyseisessä hoitoyksikössä että myös silloin, kun potilas siirtyy toiseen terveydenhuollon toimintayksikköön. Riittävät, asianmukaiset ja virheettömät merkinnät selkiinnyttävät ja vahvistavat potilaan ja henkilökunnan oikeusturvaa sekä edistävät luottamuksellisten hoitosuhteiden syntymistä. Potilasasiakirjat ovat tärkeitä myös potilaan tiedonsaantioikeuden kannalta. Potilasasiakirjatietojen perusteella arvioidaan hoitoon osallistuneiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattitoiminnan asianmukaisuutta ja myös sitä, onko potilaalle hoidosta mahdollisesti aiheutunut henkilövahinko korvattava potilasvahinkona. Potilasasiakirjamerkinnöillä on merkitystä myös terveydenhuollon tutkimuksessa, hallinnossa, suunnittelussa ja opetuksessa.

Potilasasiakirjojen laatimista koskevat säännökset ovat käsitykseni mukaan selkeät, yksiselitteiset ja täsmälliset. Näiden säännösten noudattamisella turvataan perustuslain 21 §:n mukaisen oikeusturvaa koskevan perusoikeuden ja perustuslain 19 §:n 3 momentissa perusoikeuksina turvattujen riittävien terveyspalvelujen toteutumista.

Pidän vakavana puutteena sitä, että terveystieteellisen lääkäri C:n tekemä potilasasiakirjamerkintä on niin puutteellinen, että Valvira ja pysyvä asiantuntija eivät ole voineet asiantuntijalausunnoissaan arvioida merkinnän perusteella, suorittiko C luomirakkulan poistotoimenpiteen asianmukaisesti. Tämän vuoksi en ole myöskään itse voinut arvioida sitä, saiko potilas tältä osin laadultaan hyvää terveyden- ja sairaanhoitoa ja toimiko C ammattitoiminnassaan asianmukaisesti.

3.4.3.2

Erikoislääkäri E:n menettely

Asiakirjoista käytettävissä olevan selvityksen ja lääketieteellisten asiantuntijalausuntojen perusteella käsitykseni on, että erikoislääkäri E:n olisi kolmannen Oulun yliopistollisen sairaalan silmätautien yksikköön osoitetun läheteen käsittelyn yhteydessä 10.12.2008 tullut opastaa terveystieteellisen lääkäriä ottamaan huomioon luomen pahanlaatuisen kasvaimen mahdollisuus ja kehottaa ottamaan näytepala rakkulasta sen poiston yhteydessä tai vaihtoehtoisesti hyväksyä lähete ja ottaa potilas erikoissairaanhoidon.

3.4.3.3

Hoidon porrastus luomirakkulan hoidossa

Oulun yliopistollisen sairaalan ja Oulun kaupungin terveystoimen välisen hoidon porrastusta koskevan alueellisen työnjakosopimuksen mukaisesti luomirakkulan hoito tapahtuu terveys-

keskuksessa. Lääketieteellisten asiantuntijalausuntojen mukaan työnjako on pidettävä asianmukaisena, koska Oulun yliopistollinen sairaala on laatinut asianmukaisen opetusvideon asiasta ja osoittanut terveyskeskukselle asiassa konsultoivan erikoislääkärin. Asiantuntijalausuntojen mukaan Oulun yliopistollisen sairaalan tulisi kuitenkin täydentää antamaansa ohjeistusta siten, että uusiutuvasta tai muuten poikkeavasta luomirakkulasta tulee tehdä kudosopillinen tutkimus pahanlaatuisen kasvaimen poissulkemiseksi.

Asiakirjoista saadun selvityksen mukaan Oulun yliopistollinen sairaala tulee jatkossa täydentämään luomirakkulan hoito-ohjetta Valviran ja sen asiantuntijan suosittamalla tavalla.

Koska edellä kuvatulla tavalla puutteellista hoito-ohjetta tullaan täydentämään lääketieteellisissä asiantuntijalausunnoissa edellytetyllä tavalla, asia ei anna minulle tältä osin aihetta enempiin toimenpiteisiin.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4.3.1 esittämäni käsityksen menettelyn lainvastaisuudesta terveyskeskuslääkäri C:n tietoon. Lisäksi kiinnitän hänen huomiotaan vastaisen varalle huolellisten potilasasiakirjamerkintöjen tekemisen tärkeyteen.

Saatan edellä kohdassa 3.4.3.2 esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä silmätautien ja yleislääketieteen erikoislääkärin E:n tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.